

FÜGGETLEN LAPOK

Megjelennek minden nap.

Előfizetési ár:
 egész évre 20 frt., félévre 10 frt., negyedévre 5 frt.
Beiratási díj: 6-hasábos petit-sor 5 kr., bélyegdíj minden beiratásért 30 kr.
 A „nyit-tör“-ben 4-hasábos petit-sor 20 kr.

Az előfizetési pénzek
 s a lap kezelését illető minden tárgyak a kiadó-hivatalkoz (Első megvár egy-sületti könyvnyomda, 3 Korona-utca, 18. sz. a.) intézendők.
Bérmertetlen levelek el nem fo-gadhatnák.

Uj előfizetés a „FÜGGETLEN LAPOK” további folyamára.

April-juniusi évnegyedre 5 ft. — kr.
 April-szeptemberi félévre 10 — —
 April-decz. 3 évnegyedre 15 — —
 Egy hóra 1 — 70 —

A kiadó-hivatal,

3 Korona utca 18. sz.

Pest, május 1.

Szabadelvű szellemeket leverőleg érinti, ha szabad nemzet kebelében népjogilag fenálló intézmények ellen az odiositás fegyverét látnak alkalmazásba venni a nemzetközi jogok sérthetlenségének rovására.

A népjog mindenütt cohaerens az ő alkalmazásában, s a történelmi álla-mok, melyek jogalapjokat a historiai jogok tisztelétlen bírják, existenciájuk biztosítékát a jogérzet megingatása által a Tiber partján csak ugy veszé-lyeztetik, mint Arpad földén.

Ezen incidensünkkel a pápa világi fejedelmiségének a napokban a hazai sajtó által érintett kérdésért akarjuk szőbáhozní.

Álláspontunk, mint liberális katho-likus lapnak a római kérdésben igen nehéz, csaknem tarthatlan lenne, ha a szabadelvűséget szerintiünk tisztán ke-délyi hajlamokon nyugvó rokón- vagy ellenszenv s nem elvek határoznák meg.

S midőn mi, mint szabadelvű katho-likusok a közvélemény előtt igazoltak hisszük a római kérdésben elfog-lalt azon álláspontunkat, mely a napi politika exigenciáin tülemelkedő, s a kérdés fontosságával és extenziójával rokon világtársadalmi jelentőségében, a nemzetek békéjét, nyugalmat s a cul-turái fejlődések menetét épen nem aka-dályozza: oly táborba állottunk, mely-nek soráiban a politikai pártok min-den árnyalatából az egyházi és világi katolikuskok legjelesbjeiből látunk csatárokat.

A kérdés jellemének és társadalmi fontosságának jelzésére, ma legyen elég idénünk egy protestans lelkésznek a római kérdésről a napokban kiadott könyvét.

„Die römische Frage vom kirch-lich-nationalen Standpunkte. Von August T r u m p e l m a n n.

Ezen könyv 40-dik oldalán követ-kező lehozásokkal találkozunk:

„A mint említők, a világi hatalom elvesztése után a pápa alattvalóvá leszen. Csak két eset lehet: uralkodó vagy alattvaló. Egy harmadik nem lé-tezik. De souveranitás földbirtok nél-

kül, legyen az bármi csekély — nem képzelhető. Még ha személyes állása-nál fogva, bizonyos kiváltságos állás biztosítatnék is a pápának, az mégis csak alattvaló lenne, épen úgy, mint a mediatisáltak is alattvalók, jóllehet némely előjogok gyakorlatában van-nak. . . .

Ily állásban pedig, a pápa többé nem lehetne közös atyja, közös feje a hívőknek. Politikai okokból is távol kellene tartani maguktól a fejedelmek-nek oly egyházi tekintélyt, mely va-lamely idegen hatalomnak alávetettje. Ha pedig a pápa függetlensége az ös-zses kath. hatalmasságok által bizto-sítatnék, ez nagy bonyodalmakra ve-zetne. A pápa majd egyik, majd meg a másik uralkodóra támaszkodnék, hogy legalább az olasz kormány irányában függetlenségét megóvhassa.

A pápa már most is az uralkodók vetélykedésének szákmanya Olaszor-számban. Azon ürügy alatt, hogy a pá-pa érdekében beavatkoznak, mint nap-jainkban is tapasztaljuk — mindig több befolyást igyekeznek nyerni Olaszország ügyeire.

Végre midőn ezen surlódásokban a népek belefáradtak, a pápaságot a ma-gas sorsának engedik át.

A világi hatalmától megfosztott pápaságot, pedig tulajdon sorsának át-engedni nem kevesebbet tenne, mint a pápaságot megölni.

Mert mi lehetne még a pápaság bir-tok és hatalom nélkül egyébb, mint a Canterbury érsek az angol államegy-házban. . . . A pápa világi hatalmának bukásában, mi magának a pápaságnak bukását látjuk.

Igy ír a protestans lelkész, kinek szavai e tekintetben annál komolyabb figyelemre méltók, mivel nevezett füz-etkijét épen a pápa világi hatalma ellen írta.

Országos budget.

Igen szép dolog, ha a journalok fél-retéve politikai vitáikat, egész erejüket az országos költségvetés fejtegetéséire vetik, nines most sem égetőbb kérdé-sünk, sem üdvösebb működésünk.

Azonban mig csak azon terefo-gunk mozogni, miszerint egyik, vagy másik ágát vesszük elő az adó alá ve-tett tárgyaknak, alig hiszem, hogy va-lami számbavehető eredményre jut-hassunk, mert azon eredmény: miszerint ez, vagy amaz ága a nemzeti iparnak szeretlenül meg van terhelve, oly igaz és általános, hogy vitatást is alig érde-mel, ezt mindenikről a priori eliheti mindenki.

Én úgyhiszem, az országos budget hirlapi fejtegetését egészen más oldal-ról kell kezdeni, hogy az üdvös ered-

ményre vezessen, noha e részben be-kell szorult szívvel vallanunk, hogy ki-ma érezhető eredményeket vár, az igen boldog illusiókban el, s mi sajnálatait nyulunk boldogságának szétrombolá-sához.

De végkép tisztán látni az állapo-tot, meztelenül szemébe nézni a való-nak ez, ha valahol, ebben kötelesség.

Ha magunkat esahni nem akarjuk, elhisszük, mikép mi épen azon sors osztályo-rai vagyunk államilag, mint azon örökös, ki terjedt birtokait egy szorra kezdte veszi a lehető legzila-tabb garázdálkodás után a gazda-ságban.

Első teendője tisztán felismerni az állapopot. Ez a tükör pedig, az országos budget számunkra.

A mi jó directorunk gyöngéd kimé-léttől kimutatva nekünk a következő évi vagyoni állásunkat, végkép még 10 millió felesleggel zárja be a szá-m-lánkat.

De nekünk, ha elszánt akarattal vagyoni állapotunk ziláltságaiból ki-gázolni akarunk, nem szabad, hogy ily kimutatás végkifejlése által megnyug-vásnak adjuk magunkat, sőt bele kell a rovatokba mélyebben tekintenünk, s ha azt látjuk, hogy kölcsön vettünk 30 milliót, miből felesleg marad 10 mi-lió, a felesleget csalódnak kell te-kintenünk.

Egyelőre csak azt kell ennélfogva vizsgálat alá vennünk, ha az állam rendes bevételei, a mint azok adatok nyomán előszámításba véve vannak, fe-dezik e az állam rendes kiadásait, vagy is a jövedelem egyensúlyban van-e a költségekkel, és ha nincs, mikint áll a mérleg?

A pénzügyminiszteri kimutatás az állam rendes és rendkívüli, de fedezendő szükségletét, azon 20 millió levoná-sával, mely vasut és csatorna építésre fordítandó, mely tehát, mint érték és az állam activ vagyona, ide nem tarto-zik 115.915,800 frtra teszi.

Ez valóságos szükséglet, melyet fe-dezni kell.

Ennek fedezetére mi valóságos alap-ot találunk a kimutatásban a mindennemű rendes bevételeket 98,680,000 frot a rendkívüliek közt pénzverési nyere-ményét 900,000 frot

Összesen: 99.580,000 frot
 Ebből kifejlük valóságos évi deficit 16.335,800 frot.

Igaz, ez nem fogja állami adóssa-gainkat szaporítani, de meglevő acti-vainkat apasztani, a mi aztán mindegy, mert ez adó s bérlet hátralékokból, ál-lamjavak és úrbébi kötményekből, azaz bevendő tőkéből fog fedeztetni, de azon tényt nem rontja le, miszerint ez

idényi kiadásaink az államban, a bevéte-lek rendes forrásait 16 1/2 millióval meg-haladják.

Ez tehát az első tétel, mit az orszá-gos budget megbirálásában a tisztalás érdekében ki kell fejtenünk.

Mérlegünk tehát a folyó érvben ennyi hátrányt mutat. Ennek, ha elbuk-ni nem akarunk, fennállni nem szabad. Első teendők tehát a szükséges egyen-súly helyreállítása s e célra szükséges vizsgálat.

Ha hátrányt találunk minajárt O-mihányi közös kiadást, melyről mint a hadi felszerelést illető mostani rendki-vüli kiadásokról állítatik, miszerint ez jövőben el nem fordul.

Tegyük fel tehát ezen kedvező eset-et is. Jövő évi budgetünk ezen kiadá-sa elmarad, de deficitünk még is 8 1/2 millió marad, mely a súlyegyent meg-zavarja.

Ezt ugyan a következő év költsé-gében fedezik némely activáink, mint 6 millió adóhátralék, 1.245,000 ft bér-leti maradvány s más activák. De a hátralékok kifogyának és a kiadás ma-rad, sőt az államkiadásai minden bi-zomnyal emelkednek.

Ezért szerettem volna, ha a kimuta-tások nem 10 millió felesleg illuso-rius számtételével, hanem a meztelen valóság színében jutnak a közönség elé, mert csak ennek felismerése vezet-het oda bennünket, hogy komolyan hozzá lássunk a szigorubb gazdálko-dáshoz s érezzük, mikép azon kénysz-e-rü helyzetben, melybe jutottunk, kettő elengedhetlenül kötelességünk s azon hátár, melyen túl lépni nem lehet, s az sajátkép mire törekednünk kell t. i.

Az adó összege leszállítható nem lévén, csak az arány igazságos mérté-két kell keresnünk a budgetre nézve. Továbbá:

Minden erőket most megfeszíteni, hogy az országos mérlegben a suly-egyent állítsuk helyre, de minden áron. B—y.

A tisztáninni hely. hitv. egyházkerület

véleménye az 1848. XX. t. cz. 3. és 4. §-ai folytán teendő törvényhozási intézkedésre nézve.

Az 1848. XX. t. cz. 3 ik §-a minden kö-zlebbi meghatározás nélkül egész általá-nosban csak azt mondja ki, hogy „minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségéi közálladalmi költségek által fedez-tessenek”; a 4 ik §. pedig, hogy: „a bevett felekezetek iskoláiba járhatós valláskülön-bőség nélkül mindenkinek kölcsönösen megen-gedtetik.” Amaz első elv részletes alkalmá-zását az illető hitfelekezetek meghallgatása mellett a miniszteriumra bízván.

A mi az egyház szükségéit illeti, itt ön-ként felmerül azon kérdés: elfogadhatja-e az

egyház szükségéinek állami fedezését, és mennyiben? Ha az egyházat, mint szabad, vallásos és erkölcsi társulatot a maga esz-ményi fenségében fogjuk fel, annak ömaga-ban kell létezési alapját feltalálnia, de ha az egyháznak mint külső intézetnek szükségéit anyagi erőnköz mérjük, egyháznak, a meny-nyiben közzve az állam ezjárt is munkálja, nemcsak igénybe veheti, hogy létező szüksé-géi állami segélylyel fedeztessenek, hanem azt joggal is követelheti, az hozván magával az osztó igazság, hogy, ha az egyik felekezet akar az egyházi ügyek intézésében valamit nyozott országos alaplól, akár az adóból részesül; a másik is hasonló arányban rés-zeltessek. Szükségeinek ezen állami segély-lyel való fedezését azonban csak oly feltét-el alatt fogadhatja el, ha azért szabadságot s önhatósági jogát nem kell áldozatul hoznia.

Ha azért a miniszter a törvény értelmében a protestans felekezettel kölcsönös értekezetre hívna fel: szükség, hogy kimutassa azon forrásokat, melyekből segélyezni akar, s a módot és feltételeket, melyek szerint az or-szágos törvénynek eleget kíván tenni, fen-tartván magának a protestans felekezetenek, a nyerendő segélyt önszükségére saját belá-tása szerint fordítani.

A mi továbbá az iskolai szükségek fede-zését s azon szabadságot illeti, mely szerint a bevett vallásfelekezetek iskoláiba járhatós valláskülönbség nélkül mindenkinek kölcsö-nösen megengedtetik: ezen két szakasz egy-bevetéséből az tűnik ki, hogy már az 1848-diki törvényhozás elismerte ugyan az állam kötelezettségét a köznevelés és oktatás iránti gondoskodás tekintetében, de megmaradván a történetfejlődés alapján, meghagyta a feleke-zeti iskolákat.

Tekintetbe véve a fennálló viszonyokat, mi továbbá is e tereen akarunk maradni, s ezen alapon fejleszteni tovább a hazánkbeli közoktatás ügyét.

Nézetünk szerint a tudomány s így a nevelés és oktatás ügye is oly czél, melylyel sem egyesek, sem felekezetek, sem az állam nem tizhetnek monopoliumot. Az iskola e szerint nem csak az állam, nem csak a felekezeteké, hanem az egyéné, családi, s társadalmi kö-rüké, sőt az emberiségé. Ennél fogva mi azt óhajtánók, hogy a magyar államban az iskola vetkőztetnék ki mostani kizárólagos feleke-zeti jelleméből, mely mindig csak egyoldalú és részleges, s e helyett öltén fel általános társadalmi jellemét, mely az egyetemleges-ség; azaz a hitfelekezetek választanak külön s gondoskodnának kizárólag arról, a mi a hitfelekezeteiket illeti; egyebekre nézve azon-ban csak mint egyenjogú felek, de nem mint egyedúráság birtokosai szerepelnek; az ál-lam pedig földatának tekintvén gondoskodni az állampolgárok szellemi szükségéről, se-gélyezné a már létező s az általános köz-művelődési célokra megfelelő tanintézeteket, a mennyiben pedig ezeket elégségesek-nek nem találva, állítana fel maga is új tan-intézeteket.

Az elemi iskolákra nézve annyit kell most kimondani, mennyi már 1848-ban ki-

A FÜGGETLEN LAPOK TÁRCZÁJA.

A katolika religio viszonya a szóló és képző művészetekhez.

VI.
 Az ó-kör részletezési s elkülönző szelleme nem marad befolyás nélkül a képző művésze-tekre sem, mint szinte a kereszténység egye-sítő szelleme is valamint egyéb dolgokat, ugy a művészeteket is a minden dolgok kutféjében, Istenben tudta egyesíteni. A hajdani népek religiói nem voltak olyatén természetiek, hogy a képző művészeteknek egyenként ugy, mint összesen egy ily végezté tudtak volna eléje tenni, jóllehet nem tagadható, hogy erre néni törekvés mutatkozott. A kereszténység pedig nagy apostolának mondatát követve: — „Mindent az Isten dicsőségére tegyetek” — mi-dőn e célra irányozta egyéb törekvését, erre ezvete a művészeteket is, azokat mint isteni tisztelete fényének emelőit kebelébe fogadván s eszméivel táplálván, azáltal oly tökéletességi fokra emelte, melyet az azok pogány korokban el nem érhettek. Az építészet a nagyobbserül eszmének megfelelőleg nagyobbserült alakot is nyert, milyent a görögöknek az ő istenek számára készített templomain nem talánunk. A görögök épületeire tekintve fölismerjük ugyan azon finom sajtóságot, hogy annak minden részecskéjén a nemzeti szellem tükröz-dőik vissza, de a keresztény templomok azon tulajdonságát, hogy a nemzetiség kifejezése

mellét a lelket még az ég felé is emeljék, min-den vizsgálódásaink mellett sem födözhetjük föl. A görögök templomai csak mintegy fődé-gyanánt szolgáltak az istenek szobrainak, a keresztényeké azonban egy magasabb esz-eszmével állanak összekötöttben. Ezeknek mintegy láthatóvá kell tenni a földön a szentek egységét, mi alatt minden keresztény hi-vőnek egy tagba való tartozását értjük. A kereszténység templomai ez eszmének meg-tesztelői lévén, ugyanazért a nagyszerűség-gel állanak a legszorosabb viszonyban. A szentek egységének magasatos eszméje látható-lag kifejezve a kereszténység templomain, leg-kevésbé sem alkalmatlan arra, hogy a nemzeti szellem zamatával fűszerezhető ne le-gyen.

A bizanci építészet rendszerén ki ne is-merné föl az akkori görögöknek lelkiületében gyökerező hajlandóságot az aprólékos cifra-ságok iránt, vagy a góth épületek vékony oszlopain, nyulánk csücskeiben, ablakainak faleveleket játszó beosztásán, ki ne födözne föl a kövekre varázolt ó-germán szellemet. A góth rendszernek a nyulánsága és homá-lya, a fáknak azon sudarságát és árnyékát akarja művészeleg előadni, mely alatt a po-gány germán nép áldozatát szerette bemu-tatni isteneinek. A keresztény templomoknak nemzeti szellemmel díszített egyesítő ereje nemcsak a hívekre, hanem a művészeteknek mindegyik részletére is kiterjed. A kereszt-ény templom oly talaj, a hol a művészetek-nek minden faja még a legesekélyebbeket sem véve ki, a fejlődés s az egymással való egyesülésre tág tért talál, hol mindnyája, mi-vel a leplom díszítőjeül szolgál, mely Isten

dicsőségére van emelve, közzve a legfőbb célra irányulhat s hivatását a legszebben töltheti be.

De ha az ó-kor a művészetnek eddig em-lített fajaiban szinte hozott létre remekeket, a festészet és zenészetben majdnem kizárólag a kereszténység szerepel, a melyek mindket-teje a kereszténység szellemibb természetével sokkal nagyobb összhangzatban áll, mint az anyagilag erősebb kifejezést igénylő szobrás-zat. A festékek kitalálása, azoknak emberi vagy más alakok lemásolására való használ-tatása, a régibb nemzetek dicsősége. De a festékeknek művészeleg való kezelése, azok-nak valamely dicső eszme megjelenítésére való alkalmazása, kiválólag a keresztény-ségnek a tulajdona. Épen azon eszmék, melyek a régiség fogalma szerint a költséget legjobban nélkülözik, milyenek a bünbárat, a szelidség, a szenvedések s más effélék, mint a kereszténységnek az érzékiségől megtisz-tult tanítványai, melyek a festészetben a leg-hívbő kifejezés és megdicsőítésre találtak. Magdolnának üredelme, a boldogságos Szűz-nek kegyteli szelidsége, az Üdvözítőnek kin-szenvedései, oly dolgok, melyek a régiségbe emelrült lélek előtt nagyon s értékelene-k gyanánt tűnnek föl, de a földiektől minél in-kább megszabadult szellem azokban a kereszt-énységnek oly eszméit tiszteli, melyeket a leg-változatosabb alakban megvalósítani, Ra-fael, Correggio, Michel Angelo, Linoardo, Reni, Murillo, Rembrandt, Van-Dyck stb. művészi lángelmék iparkodtak. S mig egyéb műveik a nevezett művészeknek majdnem mind olyanok melyeknek művészi tehetségök nem fejtette ki egész erejét, azon tárgyakban, melyekhez

a religio adta meg az irányt, fényes képessé-gök utóérhetlen tökéletességben ragyog. Ra-faelnek a pogány hitrege köréből vett fest-ményei miértékre nézve soha sem állhatják ki a versenyt az ő sokféle alakban előállított madonnáival, szintegy a többieknek is az élet köznapiaságából vett gondolati soha sem tűn-döklenek ugy, mint az Üdvözítő szemre-decséiből és ő sz. Anyjának fájdalmaiból merített művei. — Ugyanoly gazdag kutförá-sai a nevezett eszmék a zenészetnek is, mely igaz ugyan, hogy az operai tereen is jeles szü-leményekkel kérkedhetik, de mégis azok na-gyobb részben a szívnek szenvedélyeit táplálják, mig a kereszténység magasatos fogal-maiból merített darabok s az ily tartalomnak kifejezésére használt ünneplés hangok a hallgatók lényét velökig átjárják. Mozart re-quiemjében vajmi sejtelmes hangok szólnak az emberi szívhez az utolsó nap nagyszerűségé-ről. A görögöknek ceterái, lantjai, sípjai, fu-lyái, az egyiptomiak szambukuszai, a hé-berek hárfái stb. hangszerei a régiségnek, mind létökben, mind kezelési módjukban az ó-kornak különöz és szétválasztó szellemét meglepőleg magukon viselik. Valamennyi hangszernek egy részbe való egyesülését épen ugy nem foghatta föl az ó-világ, mint az em-beri nemek egységét. E szellem természetes kifolyása vala, hogy azon nagyszerű zeneka-rok, melyek a kereszténység egyesítő szelle-mének oly hü kigomtatásai, a régieknél ismeret-lenek voltak. Az égi testek (szférák) azon zen-gése, melyről a hajdankor egyik legnagyobb bölcső Pithagorasz elmékedett, s mely a meg-szokás következtében véleménye szerint nem hallható, a kereszténység egybehangzó zenéje

által hozott közzelünkbe. Maga a kereszt-énység isteni tiszteleténél használhatni szok-tott legfőbb hangszer az orgona is mi egyéb, mint a sok különféle hangnak egy egészbe olvadása, mint a kereszténység egyesítő esz-méjének hangokban való kifejezése.

Az előhordott elmefuttatások csak tar-talmilag mondották el azon nagy befolyást, melyet a katolika religio eszméi és tanit-mányai által a szóló és képzőművészetekre gyakorolt és folytonosan gyakorol. Igazságai-nak természete az istenség végtelenségébe fűződővén, az emberiség legnagyobb lángel-mének is kimeríthetlen kincsekkel kínálko-zik, s épen nagyszerűségének kell tulajdoni-tanunk, hogy a szépművészetek, midőn azt előállítani iparkodnak, az anyaggal egy-ságot kísérni alig képesek. Nem is csodál-kozhatunk, ha az anyagságba tuiságosan elfojtott lélek a keresztény iradalom és mű-vészet tiszta szellemhez haljából szülemé-nyein élvezetet nem érez, valamint azon sem, ha a kereszténység szellemétől áthatottan az ó-kor anyagban élő műremekein teljes kielé-gítést nem talál. A művészetek keresztény-ségre térésük által eszmében, kiterjedésben és végeztélben tetemesen gyarapodtak, mi-ért is élvezhetőség a szívnek szinte elhaladott-ságát kívánja meg, s ha szívünk az ó-világ műremekein mégis több élvezetet talál, mint a kereszténységén, ne e művek tökéletlenségé-nek, hanem saját szellemi életünk hátra-maradásának rójuk azt fel, mely érzületére nézve még nem keresztény, hanem pogány korát éli.

Váry Gellért

mondott, hogy t. i. ott, a hol a különböző felekezetek oly számarányban vannak, hogy külön felekezeti iskolákat nem tarthatnának fenn, a község köteles egy közös községi iskolát alapítani és fenntartani. — Hasonló községi iskolák jellemével bírnának azok is, melyeket az állam akár közvetlenül, — akár közvetve oly helyeken állítandana fel, — a hol ezek még nem léteznek.

A dolog természetéből foly egyébiránt, hogy ha a felekezeti iskolák megmaradnak, az azok felállításával s fenntartásával járó teher első sorban tovább is az illető hitfelekezetet fogja terhelni, s csak második sorban az államot.

Az eddig mondottakból következik, hogy mi az 1848-ik XX. t. cz. 3. §-át így kívánók módosítani: „Az állam elegendő községi iskolák felállítását által tartozik gondoskodni a hazai ifjúság neveléséről.“ Ha pedig a felekezeti iskola elve fenntartandó, az általunk ajánlott módosítás a fentebbiekből önként foly.

De ha az állam kötelessége oly kiterjedt és egyetemleges jellemű, minőnek fentebb bizonyítottuk, szükségkép birtania kell annak az e kötelelemnek megfelelő jogokkal is, melyek nélkül az országos pénzerő használatul fészéreltetnék el. Ha az állam tartozik gondoskodni eszközökről, hogy a tudományhoz férni módjában legyen mindenkinek, el kell ismernünk annak minden tanintézetekre nézve — akárki által állítottak fel — azon jogát, hogy egyöntetű nemzeti, köznevelési és oktatási rendszert hozhasson be, és hogy a felügyeletet az országban levő tanintézetek felett alkotmányos közegei által is gyakorolhassa. Ez azonban teljességgel nem hozza magával, hogy a nevelés és oktatásig teljese az államkormány kezében összpontosítsassék, sőt inkább annak a jól rendezendő községi életben kell gyökereznie, a felügyelet is fokozatosan, községi, megyei és állami közegek által gyakoroltatván.

A mi névszerint az elemi iskolákat illeti, ezek irányában vannak kétségtelen állami jogok. Jeleltül:

a) Ha az államnak más alap rendelkezése nem állna, közadózás útján is kivetni és behajtani az eszközöket, melyek nélkül a fent kijelölt cél el nem érhető. Legezésrészben látszik erre a községek megadóztatása, mert az által a község az iskola iránti érdekeltségét önkénytelenül is bevonatja. Magától értetvén, hogy a község a teher elviselesére elégtelen: a központi államsegély el nem maradhat.

b) Az elől említett kötelességgel egybefüggő kétségtelen joga tovább az államnak meghatározni és kijelölni azon ismeretek összegét, melyek nélkül a mai társadalomban senki nem boldogulhat, azaz, sem erejét a maga és övéi fenntartására nem hasznosíthatja kellőleg, sem a szerzeteket megtartani és gyümölcsözölni nem tudja eléggé, sem a honpolgári kötelességeinek megfelelően nem képes. Ez ismeretek megszerzése bizonyos időt, életkort megkíván. Innen önként foly a tanítóes éveknek meghatározása, mikhez mint korollarium egy harmadik jog járul, t. i. a tanköteles kora gyermekeknek az ismeretek kiszabott mértékére való szorítása. Ime az állam szerepe az elemi vagy népiskola iránt.

Azon ellenvetéseket, melyek a kötelező elemi oktatás ellen felhozhatók, nem nehéz megválaszolni. Mert ha a szülők szabadságát értik, azt lehet kérdeni, hogy vétkes mulasztásra létezhetik-e szabadság? már pedig, hogy a mulasztás vétkes: kitűnik már csak onnan is, mivel a házasság fogalmában a gyermekeknek nemcsak nevelése, tartására, hanem nevelésére való kötelezés is bennfoglalatik. Oktatásra épen úgy van a gyermeknek szüksége, mint táplálékra. Vagy a gyermek szabadságát vélik megsértettnak a kötelező elemi oktatás által? A nevelés és oktatás elvételét a lelket teszi szabad. Tudatlan ember soha sem lehet szabad. Az állam, midőn a gyermekek kötelező oktatása felett örököl, és azt, ha kell, bíróságok s egyéb büntetések által is foganatosítja, nem egyebet tesz, mint gyakorolja azon legfőbb gyámú kötelességet, melyvel tartozik azoknak, kik ügyeiket önállólag vezetni még nem képesek. Huzogon jegyzi meg a nevelés ügye mellett buzogkodó Laveley, hogy ha az állam a katonakötelezettek összehívását követelheti, hogy ne rendelhetné meg a gyermekek besorozását a szellemi művelődés, — a haladás zászlói alá!

De az elméleti érveken kívül a tapasztalás is azt mutatja, hogy Európában csak ott sikerült az oktatást minden osztályra kitervezni, hol a törvény kimondta a tankötelezettséget.

Nem is protestantizmus ellenes kényszerítő elv a kötelező elemi tanítás. A protestantizmus elve: a szabad vizsgálódás; ennek pedig fáklyája a tudomány, az ismeretek. A népkiskola Európában a reformációk községi eredetű.

A mi végre különösen hazánkat közelebből illeti, a kötelező elemi oktatás elve mellett még különösen is szól egy párfutós érv.

Az első az, hogy a szülők nevelési kötelessége feletti örökös nem is egészen új, mert bennfoglalatik az az 1723. 105. t. cikkben, mely ezen örökösét a megyékre, s

ha azok elmulasztánák, a m. kir. helytartó tanácsra bízta, míg az 1765. 26. t. cikk szerint az atyától is elvétehetik az atyai hatalom, rossz nevelés miatt.

A második még fontosabb érv pedig az, hogy alkotmányunk az 1848-diki törvények szerint a legszélesebb képviseleti alapon nyugszik; választási törvényünk csaknem szuffragán univerzál elv érvényesíti. Pedig, ki saját igaz érdekét sem képes felfogni, nem melfő, hogy szava legyen azoknak megválasztásában, kik a közérdek szabályozásába befolyhatnak, s ha vagyoni censust szükségesnek találunk felállítani, nem sokkal szükségesebb e felállítanunk az értelmi censust?

S hogy mennyire szükséges volna nálunk ily rendszabály, mutatják a hivatalos és nem hivatalos statisztikai adatok. Igaz, hogy a protestáns hitfelekezetek helyzete a többiekéhez képest még irigylendő; de más boldogabb állású országok hasonló viszonyaihoz mérve, ez is vajmi sok kívánni valót mutat meg.

A mi a közép tanodát, — gymnasiumot illeti: míg az elemi oktatás terén az állam beavatkozása, gondoskodása s kötelező intézkedése, a haladás és nemzeti tömör megszűrlés feltétele, a másodfokú iskolák, a gymnasiumok tovább is maradhatnak felekezeti kezében, az állam csupán segélyezéssel járulván fenntartásukhoz, a hol és a mennyiben szükséges. Míg ugyanis egyrészt a népnevelés és oktatás történelmi fejlődése ellenmondhatlanul igazolja, hogy nincs állam, hol száz egyeseknek, akár egyesülteknek, akár felekezeteknek sikerült volna elegendő számú iskolákat állítani, s a népnevelést csak országos erővel lehet vírágózni, addig a tapasztalás azt mutatja, hogy a hol az elemi oktatás kellő színvonalra emeltetett s egyetemessé lőn, a felbért tudomány-szomj a középoktatás terét sem hagyja paragon. Fenmarad azonban ezen felekezeti iskolákra is általában, miként az államkormány felügyeleti, úgy az országgyűlés azon joga, melyet már az 1848. 1/2. törvényhozás kifejezett, midőn megadta ugyan a protestánsoknak az iskolaállítás és kormányzás jogát és szabadságát, a tanítás módjának és rendének meghatározását; de fenntartotta magának egész általánosságban a tanulmányok koordinációját, sértetlenül hagyván a felekezetek vallásos oktatását.

Minthogy azonban az 1848. XX. t. cikk 4. §-a azt rendeli, hogy a bevett vallásfelekezetek iskoláiba járhatás valláskülönbség nélkül mindenkinek költsémen megengedtetik; hogy e részben minden aggodalomnak eleje vetessék, az idézett törvény természetesen követelemények tartjuk, hogy egy hitfelekezeti, miként az állami gymnasiumok tantervi közt különbségek el mindaz, a mi a vallásra tartozik, s tanításuk az ily tárgyakat külön az illető egyházi közegek által.

Szólanunk kell még az államnak a főiskolák, egyetemek, akadémiák iránti viszonyáról.

A tapasztalás azt mutatja, hogy az egyes hitfelekezetek nem bírnak, vagy legalább nem mindenik bír elegendő anyagi erővel arra, hogy felső tanintézeteket a tudományosság azon európai színvonalára emelhessek, mely a mai kor várakozásának követelményeinek megfelel, E bajon segíteni három uton és módon lehetne: a) vagy úgy, hogy a pesti egyetem megtartván tovább is mostani felekezeti jellemét, a gyöngyös anyagi teltségét, pl. protestáns hitfelekezetek eldarabolat erői egy, hasonló színvonalon álló felső tanintézet létrehozására egyesítetnek. De erre saját sáros viszonyainknál s tört. fejleményeinknél fogva kevés a kilátás; b) vagy úgy, hogy a magyar törvényhozás megemlékezvén az 1848. XIX. t. cikkiről, azaz tenné a pesti egyetemet, a minnek ott tervezte van, t. i. magyar egyetemé, azaz országos központi felső tanintézet, melynek aztán nem csak a római katolikusok, hanem a többi hitfelekezetek hittani szakai is kiegészítő részét képeznék. Csak hogy a mi viszonyainkban a magasabb képzettséget és felsőbb tudományosságot terjesztő intézeteknek központosítása, mely előbb utóbb a vidéken létező hasonló intézetek összehangosítását vonná maga után, nem látszik kívánatosnak; c) vagy végre meghagyatván a létező akadémiák az illető hitfelekezetek kezében, az állam csupán segélyezéssel járulna ahhoz, hogy azok a bennök foglalt szakok teljességére és előadási módjára nézve egyetemi színvonalra emeltesse. A magasabb szellemi művelődést terjesztő centrumoknak ilyen sokszorozása lenne viszonyaink közt a legkívánatosabb; ez lenne a leggyümölcsözőbb beruházás, mely bőven meghozná kamatait a szellemi terén.

A ily felsőbb tanintézetekben egyébiránt akármelyik módon történjék az átalakulás, ha azokat pusztá hivatalnok-ídemítő intézetekké nem akarjuk eljáratni, az akadémiái szabadság vagy „tanzabadság“ elvénél kell uralkodni. A tanzabadság pedig, a mint tudva van, két nagy elvot foglal magában, u. m. a tanítás szabadságát, mely oda irányul, hogy a tanítók tanítványaiknak úgy tartalmára, mint előadási módjára nézve saját szabad meggyőződésüket követhessék és hogy nemcsak a rendes, hanem más törvényesen képzett tudományos egyének,

nyugvezett docensek is tarthassanak előadásokat; és magában foglalja a tanulás szabadságát vagyis azt, hogy az akadémiai ifjú önkéntesen, azaz ne osztályzatért tanuljon, továbbá csak azon tantárgyakat hallgassa, melyeket jövő életéjéjére nézve szükségesnek tart, oly rendben hallgassa, a mint legjobban látja, s azon tantárgyat hallgassa, a kit hallgatni legjobban szeret. Itt tehát az állam részéről ne legyen semmi beavatkozás a módszerbe, semmi kézikönyvszabály, semmi megfélemlítés vagy kegy elvonása a tanárokra illetőleg. Utóbbiak függetlenségét a törvénynek kellene biztosítani az elmozdíthatlanság kimondásával.

Hátra van még végre felelnünk azon kérdésekre, mi történjék a hitfelekezeteknek magánalapítványokból került iskolái vagyis iskolái, ha felsőbb tanintézetek segélyezését az állam venné kezébe? E vagyont nézetlünk szerint a hitfelekezet fordíthatná saját életével összeforrott cölökre, mint p. a theologia s azzal egybefüggésben álló tanszékeknek, lelkészképződéknek minél duabb dotációjára, míg a többi szakokat, melyek a hitfelekezetek közvetlen céljain kívül állanak, — az állam látná el.

TÖRVÉNYHOZÁSI ROVAT.

Országgyűlési tudósítás.

A képviselőház ülése május 1-jén (Kezdeté 10 órakor.)

Elnök: Szentiványi Károly.

Jegyzők: Mihályi Péter és Radich Ákos.

Jelen voltak: br. Eötvös József, Gorove István, Lónyai menyhért miniszterek.

A múlt ülés jegyzőkönyve felolvasatott és hitelesített.

Patai István: a jegyzőkönyv ellen nincs kifogása; azt sem vitatja, valjon Kossuth Lajos levélének fel nem olvasása jogos vagy jogtalan tény volt-e, de ő mint küldönik megbízottja látni és olvasni akarta e levelet; az elnököz fordult, a jegyzőkönyv is, de sehol sem találhatta a levelet! Kéri tehát az elnököt, hogy ama levél előmutatassék.

Elnök: A levél a rendes tárgyalás végett a jegyzőkönyv adatok ki.

Horváth Lajos ama levelet tegnap átvette az elnököt s a mai hitelesítés után a levéltárba tenédi szabály szerint; annyit mondhat, hogy tőle a levél előmutatását senki sem kívánja.

Csiky Sándor mondja, hogy ő volt tulajdonképen a ki kérte az elnököt, hanem a jegyzőtől nem. (Nevetés.)

Elnök: A levél a többi irományokhoz hasonló módon tárgyalatván, a levéltárba fog tétetni, hol aztán mindenki olvashatja.

G. Koglerich Béla nyilatkozik a pénzügyminiszter által az általa a dohánybeállítás iránt tett interpellációra adott válasz ügyében, melyet az országgyűlési tudósításokból bővebben tanulmányozott. Nem bocsátkozik részletesen a kérdés tárgyalásába, elismeri, hogy a pénzügyminiszter által felhozott adatok és indokok nagy fontosságúak és szükségesek az ő álláspontjának igazolására: de ő (K.) más szempontból indult ki. Elismerté szavaz a pénzügyminiszternek kijelentéseiről, hogy segíteni akar, de sajnálja, hogy a segítség iránt adott nyilatkozat meg nem nyugtatta.

A kérdésnél 3 szempontból indult ki a miniszteri válasz. 1) a dohány túlermelés 2) az alacsony árak és 3) hogy a bajon maga a baj fog segíteni, mert kevesebb fog termelteni, ez igaz, jövőre nézve, de nem segít a mostani bajon, mert most meg van a nagy csekély, mely nagy kárral fenyegeti úgy az egyesekeket, mint az államot a kínált csekély árak folytán. Ha tehát a pénzügyminiszter segíteni óhaj, hogy e csekélyeket a kinestári rakárakba veszi, ott őrzi, eladja s a vételár felét előlegezi — lehetne talán az illetők érdekeit jobban is megörzeni, ha egy szempont iránt tisztába jönne: t. i. az árak iránt, melyekre nézve nem érthet egyet a pénzügyminiszter által kitett igen csekély összegekkel. Tudomás van arról, hogy járnak vidéken dugárusok, kik 5-ször, 6-szor annyit kiálnak a termelőnek; de volt eset, hogy a kormány maga is adott magas árakat.

Lehetséges tehát a pénzügyminiszter által kitett áraknál nagyobbakat megállapítani s az ezek mellett viszik aztán be a termelők a kinestári rakárakba és kapnak előlegelet, mégis csak inkább meg lesznek nyugodva. Egyébiránt bővebb megjegyzéseit akorra tartja fenn, ha a kormányintézkedés egy ügyben megtörtént és látni fogja eredményét.

Lónyai Menyhért pénzügyminiszter: E tárgy bővebb vitatása nem tartozik ide mert az egészen a végrehajtási közeg teendője; előadta válaszában az indokokat s az irányt, melyet a pénzügyminiszter előt tart ez ügyben; megjelölt, hogy eljárás nem fogja épen a közelről érdekeltek tetszését nagyon megnyerni, de ő azt tartja a pénzügyminiszterium feladatának, hogy ne csak az egyesek, hanem az összes nemzet érdekét óvja meg. Az árra nézve megjegyzi, hogy nem fogadhatja el a dugárusok árát zsinórmértékű, hanem igen is azt, mely nyitva áll minden termelőnek: a piaci ár, melyet kap, ha kiviszi árnyát.

A pénzügyminiszterium a multkor kimondottak által megteszi mindazt, mi lehetséges. — A mi a kormány által adott magas árakat illeti, annak magyarázata abban áll: hogy dohánytermelésünk inkább mennyiség, mint minőség tekintetében tekintélyes; különösen a szivartakáró levelek nagyon hátra vannak a külföldiekéitől, melyeket ennélfogva behozni kell; ha tehát egy vagy más termelő jelenti, hogy neki ily jelesebb fajta levelei vannak, a pénzügyminiszterium megvizsgálja s természetesen magasabb áron örömezt meg is veszi. (Helyes.)

Branováczky György az újdíeki szerb színház segélyezése iránt ad be kérvényt Hasonló kérvény beadott már 65-ben a kormányhoz s válasz nélkül maradt; 66-an a képviselőházhoz, mely a közintézetek ügyében kiküldött bizottsághoz utasított, hol most nyugszik. Kéri most praefereenter tárgyalatni, hogy megadása esetében még az ez évi budgetbe vétehetősek.

Ivánka Zsigmond Bakabánya város kérvényét nyújtja be a keguri jogok eltörlésé iránt.

Napi renden van ezután a kérvénybizottság jelentéseinek felolvasása. Halmossy, Szontagh, Boros által folytonos zajgás közt, miert is egy ízben az elnök erőlyesen felszólal. — Ennek befejeztével.

B. Eötvös József oktatásügyi miniszter a g. k. egyház iránti törvényjavaslatot minap, miután már napi rendre is volt kitöltve, később kérte tárgyalatni, mert folyamodás érkezett hozzá e tárgyban; a kérvény áttanulmányozása után úgy találja, hogy egy pontnak a törvényjavaslatba beszerzése által eleget lehet tenni a kérvényezők kívánásának; kéri tehát a törvényjavaslat napirendre tüzését. (Holnap! Hétfőn!)

Híczy Ignác: miután a miniszter előadása szerint egy új pont fog bevetetni; ezt felolvasni, kinyomtatni, kiosztatni, s aztán napirendre tüzetni indítványozza.

B. Eötvös József felolvassa a betendő 8-t mely a g. kath. vallás nem román nyelvű híveinek bírtok és nyelvviszonyaira vonatkozik.

Branováczky: a szerbek és románok mint e tárgyban igen közelről érdekeltek külön észrevételeket szándékoznak benyújtani, s ezeket nyomtatásban a tagok közt kiosztatni; a tárgy fontosságánál fogva kéri, hogy miután ezen nyomtatványok még el nem készültek, a tárgyalás néhány nappal elhalasztassék.

Elnök közmegegyezéssel folytán jövő héti szerdára, azaz május 6-diki délelőtt 10 órára tízi napi rendre. Ezzel az ülés eloszlott.

Bécsi dolgok.

A bécsi reichsrath urakháza f. hó 29-én tartott ülésében a bírósági tagok fegyelmi eljárásiról vonatkozó törvényjavaslatot tárgyalta, s azt a képviselőház határozata értelmében fogadta el.

A képviselőház ugyan e napon tartott ülésben több pontjait fogadta el a cseh északnyugoti vasutára vonatkozó törvényjavaslatnak. A kérvénybe iktatták úgy az állami segély lehetőségét, valamint a magasabb biztosítási összeget. A tariff kérdésig fejezték be a vitát.

Skeni képviselő interpellatiót intézett a közös miniszteriumhoz a legközelebb megjelent legfelsőbb kéziratot illetőleg, melyben az 1848-9-ik hadjáratban részt vett osztrák tisztek nyugdíjazása rendelkezett el. Ezen interpelláció szó szerint így hangzik:

„Ő Felsőge apríl 25-én kélt legfelsőbb kéziratban meghagyja a hadügyminiszternek, hogy a magyar miniszterelnökkel egyetértve, javaslatot terjesszen elő, melynek értelmében a volt osztrák tisztek, kik az 1848-és 49-ik események folytán ellátási igényeikről elestek, az általános katonai nyugdíj alapból ellátást nyerjenek.

Tekintettel ezen cabinet-levélre, következő kérdések intéztettek az összes miniszteriumhoz.

1. Megkérdetett e az összes miniszterium a tervezett intézkedés iránt, és egyetért-e vele?

2. Milyen igazolható a közös katonai budgetnek a tervezett intézkedés által oly megterhelése, mely a magyarországgal való kiegyezés alapját tevő törvény szövege szerint sem a sanctio pragmaticában, sem Magyarországnak a többi birodalommal való állami együtt élésében alapját nem leli?

3. Nem tart-e a miniszterium attól, hogy ezen intézkedés által minden hadsereg lételemek elutasíthatlan kellek, a zászlóra tett eskü szentsége megrendítették?

4. Milyen kíván a miniszterium megelőzőleg intézkedni aziránt, hogy a tervezett intézkedés felett ne a reichsrathi delegatióknak kelljen határoznia még csak a legközelebbi összegyűlésekor?

Ez interpellatiót vagy hatvan képviselő irta alá, nagyobb részt csehországi, szlovén és tiroli képviselő, s az egész centrum. A lengyelek, a steierek nagyobb része, a felső-ausztriaiak és a baloldali club tagjainak szintén nagyobb része megtagadta az aláírást.

A feleletet ez interpellatióra a miniszterium legközelebbre ígerte.

Levelezések.

Turóc-Szucsiban, apr. 24. 1868.

Tisztelt szerkesztő úr!

Minden igaz lelki kath. fölötté sajnálhatja, hogy magyar egyházi közlönyeink szent ügynek szentelt hasábjain, mint az Nostradomsokkal találkozhattunk, mint az „Id. Tanujá“ 20-ik számában azon papok ellen hozták, kik önként elveit oszthatni csak dicsőségnek tartják.

Minthogy a katolikus akerus minden tagjainak szemét érzéssé varázsolja a látható alakban festett múrajz, nem lehet elmulasztani rövid vonásokban megtapintani annak következő részét:

„Meltán sajnálni lehet a fiatal clerus azon jöhímetest tagjait, kiknek a liberalizmus hamis frázisai és ígéreivel hízelt meg magát a „Függ. L.“, hogy később elkülíthetlen bukása után épen ily meglepetéssel hozzon félrevezetett néhai hívére, mint a minő reá várakozik.“

Ezekben az akerus egyik részének szemére bányatik a fiatalság, hogy elmondhasák róla, mikép nem az ést, de a szivet hívja tanácsra, melynek segítségével a külbenyomásokot az agyvelőbe áptálantni igyekszik; továbbá tulajdonítatik neki a jöhímetest, hogy nyilvánítások felőle, mikép eljárásában túlsok vastag hibát követ el és az egyház igazságaival szembeeszkő darabos cselekedeteket visz véghez a nélkül, hogy tudná, mit cselekszik; végtére vádoltatik a félrevezetésről, hogy lássa a világ, mily gyáván jár a tévutakon.

Magas hegyek között távol a zajos városoktól kis és esendes agyvelőben lakom, melynek lakói több felekezethez tartoznak; de e különömmé felekezetek egyikénél sem találtam ily s hasonnemű érzelmeke a kath. egyház szolgáirát.

Tisztelt Lonkay úr igen bölcs s felvilágosultnak óhajtatni a kath. egyház akerusával szemközt. Tisztelt felebarátom! „A test szerint gondolkodó ember meg nem fogja azokat, melyek az Isten lelkeiől vannak.“ I. Kor 2, 14. Ha ön az alapságot in-doctrinálni kívánja, kell, hogy a kath. erkölystan reudszabályait szemé előtt tartván, nagyobb becsület és tiszteletet tanúsítson a tanító egyház ezen osztálya iránt is, mert tudnia kell, hogy a tiszta szív, tántoríthatlan hit, az üdvös érzelmektől hevülő, szent szeretettel áradzó s külső jó cselekedetekre is kifakadó kebel — a fő és legszükségesebb kelleke azon uniónak, melyet a tanító és tanuló egyház között fenntartanunk szükséges. Ős rosz néven veszi az akerus azon loyaltitását, melyel fogva a világiakat részesíti azok közjogok élvezetében, a melyekre mint emberek hivatják; de saját magának akar-nam valamí szokatlan omnipotentiát az akerus fölött tulajdonítani.

E gazdag ur miként Gögösködik, mint nézi le a szegényt! Ne gögösködjél, jó barát, Azért, hogy most oly jó dolgod van; Majd e szegény magasabbról néz le rád, Ha ő a mennyben lesz s te a pokolban.

Paulovics József, szucsáni plebános.

IRODALOM.

„Ausztria kárhozottjai.“ Gourdon de Genouillac és de la Lancefrancia iróktól egy mű jelent meg „les Dannés de l'Autriche“ czimvel, melyben a svájceiak szenvedéseit, ugyazólván vértanúsággal írják le az ausztriai kormányok kényuralma alatt. A mely buvárlása mutatós és a legjobb forrásokból merített adatokat nem burkolják többé a legendaszertés mezébe, hanem szigoru történelmi bűsséggel adnak igen fontos felvilágosításokat Tell Vilmos honfíaról és a középkori szarnokok feudális szokásairól Németországban. — Azon időben történt ez, — kiált fel a „Siccle“ — midőn a főurak és főpapok egymás közt versengtek bírtokrészekért, I. Rudolf esászár megvédte a svájcei polgárokat a váruarak, e kis szarnokok ellen, kik Schyzz, Uri és Unterwaldent le akarnák igazni. Ausztriai Albert ellenben egyik fia számára fejedelemséget akart ott alapítani és mivel a tartomány egy része ugyis övé volt, kormányzókat küldött oda, kik aztán visszakerélt hatalmukkal. Ez emberek kormány alatt vértanúsággal szenvedett szerencsétlenek történetét beszéli el a fennelített urak műve, mely a szenvedőket Ausztriai kárhozottjainak nevezi.

„Egy munkácsi rab története“ czim alatt Szana Tamás mint kiadó előzetést hirdt Karlovsky M. Ida egy két kötetes regényes korrajzára. Jelen mű tárgyat az ötvenes évek korából merítette a szerző, főszereplői azon lelkes honfiak, kiknek bünhödni kellett, mert hazájukat mindenk felett forró és hön szerették. A munka junius hó végén jelenik meg, az előfizetési pénzek 2 firtjával Pfeifer Ferdinand könyvkereskedésébe küldendő. Gyűjtők 8 előfizető után egy tiszteletpéldányban részesülnek.

— Megjelent: Keeskemét város emlékirata a Tiszát a Dunával összecsatolándó pest-esonágrái hajozási csatorna ügyében.

— Protestáns családok imakönyve imadalokkal jelent meg Heckenastnál igen csinos kiállításban. Irta Medgyes Lajos.

A fűrdői lap.

zette programján 15-től megjelenő het képezik: Népszert és ásványvizek körség fenntartására és a szolgáló alkalmazású rovat hazai ásványv teinket — rövid pártalajdonokkal bíró dökkel — népszert apek a fűrdői élet kör den irányból hoz fűrdő regyes tartalma, ism s ezek közt a termés szttudományok szövs főleg a hőlygek szá kezéseknak lesz forrá a mindennapi élet, legfontosabb szükse még a test épentat ményeket tartalmaz ságok“ rovatát az ban fölmerült neve tánczvizsgálmakat, k mozzanatokhoz hozzá végre „Fűrdővendég az egész fűrdői idény

— Liszkay Jókus egyház lelkesése

„A nagy győri evang ház multja és jelene politikai és vallásos

HATÓSÁ

— Arad vott rendkívüli községi honvédelmi minisz melyben az a város hogy a várterületi löv szállítatot alá. Atzél melegen tartott beszé kedés hasznos voltát nál több értéket árny lettel gazdagítja a var hogy tekintve a terület látásba helyezett szab ságát, annak a tisztái tölezes összekötésé több kisebb nagyobb des üdvös hatásai el városának kereskedel Elismerésel és hálas meg végül Aradvár tábornok uról, a ki ban a város iránt tan sággal járt el. Ugyat fel a honvédelmi mi polgárnagyhoz intéze ben azt tudatja, hogy Bekey István minisz Aradra az e tárgyba czéljából. A város Atzél Péter elnökét ügyész, főszámvévo Búrta, Dániel, Lázár, Rochzl, Stelmitzer és Egyuttal határozatba kildötséggel hála jeszteti az alkalom Gyulanak is irásban sége háláját kifejezni az egész miniszterium kifejezett kivanatd Neuwirth thnok ur körtől jegyzőkönyvileg

INTÉZETEK.

— Az országos lasztmányok tegnap lete alatt tartott ülésé választmányi jegyző mindenek előtt felol századosnak lemondá manyi tagságról. Tu közgyűlésnek új tag terjesztendők határ a közép szolnokmegy sopronmegyei, nyitra és posonymegyei h könyvei, mely egylete Perekül tábornoknak ellen elkövetett eljá tartandó országos he képviselőket bejelent ezeken kívül a budalasztmányának 2 aprí sének jegyzőkönyve, borknok indítványa fo hogy mind a közpo pedig az egyes honv dök, hogy álljanak a zett országos honvédszükséges egyetértés még is megtartának, gyűlésen a központi tetésére fog hatni, mi szerűtlennek s felesleg elnök a központi vála zotát továbbra is mint jegyzőkönyvbe igtatn mondást lát abban, ho egyelet választmány s a központi választmány ahhoz fordul az ügyb honvédt közgyűlés a köv élte. Rákoczy Józ lá. Még tőbbben hason váln az ügyhez, a b választmányának fel másul vétett. Felolv

Győr, Heves, Hont, Krassó, Liptó, Nyitra, Pest, Sáros, Soprony, Szabolcs, Szepes, Temes, Tolna, Torontál, Turóc, Trencsén, Vas, Veszprém, Zala és Zemplén megyék közönségéhez, a vallás, tanulmányi és egyetemi alapítványi javak birtokrendezésénél alkalmazott szakértők, becslők és tanúk illetményeinek szabályozása tárgyában, a bel- és igazságügyi miniszterekkel egyetértőleg intézett rendelete:

A vallás-, tanulmányi és egyetemi alapokhoz tartozó jószágok birtokrendezésénél működő szakértők, becslők és tanúk napidíjainak végleges szabályozása céljából a bel- és igazságügyi miniszterekkel egyetértőleg rendeltem a következőket:

1. Minden a tisztességes osztrákokhoz (honoratiórokhoz) tartozó szakértő, becslő vagy tanú részére, az eljárás, melyhez meghívottak, akár ennek lakhelyén, akár azon kívüli eszközökkel, napidíj fejében s napoként felszámított osztrák értékt forint, s minden a fentebbi minősítés alá nem sorolható szakértő, becslő vagy tanú részére, napoként és fejéknél három osztrák értékt forint jár.

2. Utazási költség fejében minden meghívott szakértő, becslő vagy tanú
a) gőzhajón az I. osztály szerinti, b) vasúton a II. osztály szerinti díjt, c) más alkalmatosság használata esetén az egyszerű pótadíjat számíthatja fel.

3. Az említett szakértők, becslők és tanúk az uradalom részéről tisztességes ellátásban részesülnek, s a hol ez nem eszközölhető, részlemezési váltásig címén a honoratiorok észlelése napoként három osztr. ért. forint, az alsóbb rendűknél pedig két osztr. ért. forint számítható fel.

4. Szállásdíjat nem igényelhetnek, s a mennyiben azoknak valamely uradalmi épületben elhelyezése nem eszközölhető, a szállás költségeit napidíjaikból fedezni kötelesek.

Budán, 1868. április hó 17-én.

KÜLFÖLD.

Franciaország. Egy párisi lap egy hosszabb cikket szentel a felelősség kérdésének. Szerinte kormány dícséretre méltó buzgalommal törekszik békés szándéka felülmozdítani a világot, amde a nép többet akar szavazni, tetteket óhajt látni, a miket lát, azok pedig épen nem alkalmasak hitének megerősítésére, mivel a felelősség megakadályozás nélkül folytatott, pedig az általános óhaját az, hogy Franciaország tényleg kezdje meg a felelősséget.

Erre a kormány részéről azon ellenvetés tetetik, miszerint Franciaország mindaddig nem kezdheti meg, míg Orosz- és Poroszország hasonló nem tesz. A mondott lap erre azzal felel, hogy nem látja át, miért ne egyezkedhetnének a hatalmak a felelősség kérdésében is, mikor minden másnév szerződéseket, kereskedelmi, törvénykezési, pénzügyi stb. elintéznek. Hogy ez sok nehézséggel fogna járni, s egyelőre a várakozásnak teljesen nem felelne meg, e felől maga a lap is meggyőződve van. Nem épen ez állomások nemzetközi kérdésekre nézve is? — kérde tovább.

A földlog azonban az, hogy oly helyzetből kijűnjünk, melyet mindenki rossznak tart, melynek megváltoztatása népek által jótélménynek tekintetnek, mivel tény az, hogy jelenleg a béke közepette többé kerül a hadseregek tartása, mint a mennyire régebben a hadilábon lévő kerütek.

Egy afrikai gyarmaton. Maorituss szigetének az évi márcz. 11-én és 12-én borzasztó orkán dühögött, mely rémítő pusztításokat vívott véghez, csaknem az egész virágzó szigetet tönkre tette. Port Luis város körülben oly biztos és szép kikötője nem volt képes a hajókat megvédeni az orkán erje ellen, s a bennök okozott kár milliókra jut. „Maurituss” postagőzös a partra tetetett és elvetett, hasonlóképp 20 vitorlászó hajó is. Többi közt „Margaretha” porosz hajó is nagyon megsérült. Sok kisebb hajó mindenestül elcsúszott, de a postahajó elindultakor számkat és káraikat még nem lehetett megmondani. A sziget emberlelétben, állatokban és vagyonban szenvedett káraikat még nem lehet megbecsülni. Márcz. 12-én csütörtökön reggeltől 8 óráig dühögött az orkán leginkább, és pedig délkeleti irányban. A légsúlymér: 28 80 ra süllyedt, a kikötőben fekvő 78 hajó elszakadt horgonyaitól és dőbejgyanánt tetetett egymásnak vagy a part szikláinak.

A városban újonnan épített Mária templom néhány percz alatt romokban fejtődött, hasonlóképp az erős terméskő kockaköb épített Pál temploma is, melyben 3 ember lön összezsuzva. A St. Sauveur templom is hasonló sorsban részesült, a Pétertemplomnak fele összezsuzott, a Blackriver kápolna egészen. És mégsem földrengés volt, mi e roppant pusztításokat véghez vitte, hanem egyike azon szélvésznek, melyek csak a forró égő sajátjai s melyekről a mérsékelt éghajlat embereinek fogalmuk sem lehet. Ha mar a templomok, melyeknek itt ninesnek magas tornyai, mint Európában, sem voltak képesek ellentámi, képzémi s mint képzémi dűledetek az éghajlat követeléseit sikert könnyedén épített magánházak.

Az európaiak s a gazdag cserók fejlődési pompával épült falusi lakai valamint a benszülöttek pálmalevelekből s bambusz nádál épült könnyű viskói egyaránt nyomtalanul eltűntek a földszíneről. Mennyi emberélet vesztett ott el! Bizonyosat ez iránt még nem tudni, mert a Port Luis városa s a belföld közti közlekedés még nines egészen helyreállítva. A legtöbb vasúti állomás áttevő 620 láb hosszú vasúthíd, melyet Anglia egyik legelső mérnöke épített, s mely, miután gerendázat nélkül épített, csaknem esodamú, erősen meg van rongálva. E vashidnak egy 250 láb hosszú darabját egészen elhordta a szél, csak a 120 láb magas oszlopok állottak ellent, de a hid maga úgy szőlván eltűnt. Ötven éves erőteljes tamariszkfák gyökeresül kicsavartak a földből.

A legtöbb czukornádültetvény el van

pusztítva s a raktárakban már készen fekvő czuko az esőben elolvadt. Így e gazdag gyarmat, mely már egy év óta a hideglázást annyit szenved, teljes aratásihiánynak, talán végromlásának néz eleje. E szerenségtelen sorsán kívül február hóban 1670 haláleset fordult elő a ház követeztében, ezenkívül még 651 haláleset más betegségek után, tehát egy hóban 2221 haláleset! Nem osoda, ha Port Luis város lakossága 18 hó alatt 50,000 fővel csökken.

Spanyolország. A spanyol cortes f. hó 24-én tartott ülésében Gonzalez Bravo a legközelebb meghalt Narvaez, valenciái hercegetek utódja a miniszterelnökségben követeztetve nyilatkozott: „Mi az ellentállás kormányra voltunk minden forradalmi törekvés ellen, az még ma is vagyunk. Mi oly kormányt képeztünk, mely a korábbi törvényhozó reformok által teremtett helyzetet átvette, mi még most is alávetjük magunkat ezen helyzetnek. Mi oly kormányt képeztünk, mely a parlamentnek a közérdek kérdéseit mind előterjesztette, ezt folytatni fogjuk, ezt tenni szándékunk. Ezek a mi elveink, ezek a mi intencióink. És a mi a személykérdést illeti, engedjék meg uraim, hogy itt oly személykérdéseiről szóljak, melyek szerencsétlenségünkre annyit befolyással bírtak országunkban.

A mi tehat a személykérdést illeti, azt akarom megjegyezni, hogy ha erősek vagyunk, ha igen erősek akarunk lenni elkerülésekben, a személykérdésekben, meg kell engedni, miként szükséges a korona tanácsában a nagylelkűség és békülékenység magasos szellemét uralkodni látnunk, főleg pedig a mostani körülmények közt. Azt hiszem eléggé nyilatkoztam, hogy a congressus szellemünk tendenciáit, szándékunk szilárdaságát s azon helyzetéről, mely minket vezet, homályban ne maradjon. Önökön áll most, midőn már mindenről értesítve vannak, megvizsgálni, vajjon szándékaink tetteinkkel összhangzásban állnak-e, mi nem köteledünk abban, hogy egymásnak megfelelelnek. Tudván azt, mit vesztettünk, bizalommal vagyunk azon ország iránt, melyet önk képviselnek, bizunk azon eszmékben, melyeket vallunk, bizunk azon mely belátásban, melyelyel mindazon magasztos dolgok, melyekről önk előtt beszéltem, önkönél találkoznak, és amiből sokkal gyengébbek vagyunk annál, ki ellentétben áll, mégis, legalább a mi az intenciókat illeti, ép oly erősek vagyunk mint ő, hogy ezen szentesített dolgokat a haladás felszínén megtartsuk.

A forradalom minket résen fog találni, ha elő fog lépni, ha fegyver nélkül lép föl, akkor minket mindenütt az igazságos, a törvény által szentesített represszív felfegyverkezve fog találni. Mindenütt, hol férfiakat fogunk találni, kik öszinte barátai a trónnak, az intézményeknek, társadalmi alapjainak, eszméinknek vallási hagyományainknak legyen maguktartása bármily, mi bennük nem fogunk ellenségeket látni. Még két szót uraim: a valenciái herceg megszünt élni, tevékenysége már nem teheti magát érezhetővé, de emléke mélyen szívünkbe van vésvé-

A királynő, magas kegyében engem miniszterelnökké tett, de nem én praesideáalom a minisztertanácsot, hanem a valenciái herceget árnyéka, emléke igazgatónk s vezetőnk lesz.”

Abyssinia. Egy angol lap utolsó vezér cikkében, melyben sir Napier Robertet szerzőt dícséri s a táborukat egycseden Caesarral összehasonlítja, a következő, a magdali győzelemre vonatkozó távirati híreket kiegészítő közleményeket hozza: Napierenteken Napier az ő harezosaival vagy tíz mérföldnyire Magdálától nyomult elő. Az ellenség számára nevezetesen erős és igen szilárd állásban volt, tábora meredek magasságban volt felülte. Köröskörül belátható a hegy-csereket s kétséges volt, mily módon lehet majd ellene támadást intézni. Szerencsésére az angoloknak ő maga kezdte meg a harcot, megtámadván az első dandárt, mely őt nagy veszteséggel ugyan, de visszazorította. Ezen vereség morális sikere sokkal nagyobb fontossága volt, mint annak közvetlen következménye.

Legközelebbi nap reggel Theodor késznek nyilatkozott az angolokkal alkudozásba bocsátkozni, de nem volt meggyőződhet helyzetének reménytelenségétől. Napier a foglyoknak föltétlen kiadását követelte, mivel attól kellett tartani, hogy az ellenség azokat már megölté, de az angoloknak nagy meglepetésére még az nap átadattak. Theodor maga azonban állhatatosan vonakodott a fegyvert letenni. Huszonnégy órai gondolkodásidőt engedtek neki, s annak elmúltával az armstronggyalok és nyolczhüvelykes mozsarak általa annak az angolok megkezdtek a rohamot. Az eredmény fényes volt. A lefelemesebb posztó a városban kívül már az angolok kezében volt s az ellenségek ezrenként letették a fegyvert. Theodor nem veszte bátorságát és hű maradt harezosaival kétségbeesetten védte magát. De midőn a birt csapatok őt nagyon sarokba szorították, mint mondják, pisztolyal vetett véget életének. Más táviratgyűjők szerint ellenséges golyó által veszett el.

LEGUJABB.

Bécs, apr. 30. A képviselőház a cseh éjszak-nyugati vaspályáról szóló törvényjavaslatot elfogadta. A kereskedelmi miniszter a kereskedelmi és iparkamarákról szóló törvényjavaslatot terjesztette elő. — Az urak háza az adóssági fogság megszüntetése iránti törvényt az alsóház által felküldött szerkezetben változtatva elfogadta.

Florenz, apr. 40. Umberto hgnek és nejének bevonálása rendkívül fényes volt. Roppant néptömeg fogadta őket üdvözlő felkiáltásokkal. Napoleon herceg Genuába érkezett és ma elutazott.

Augsburg, apr. 30. Az „Augsb. Ztg.” párisi tudósításai szerint a francia kormány „mainzi kérdést” készil szőnyegre hozni. A

poroszoknak nines jogukban Mainzban megszálló hadat tartani.

München, april 29. A „Süddeutsche Presse” a trónbeszédre, melyet a német vámparlament megnyitott, igen elismerőleg nyilatkozik; azt mondja, hogy a nemzeti ügy helyes ösvényre jutott, s magasztalja az 1866. évet mely Bajorországot a realis utra vezette, melyet oly sokáig keresett.

Berlin, apr. 29. Az éjszaki német szövetség tanács egyhangulag visszautasította a birod. gyűlés által elfogadott törvényjavaslatot, az országgyűlési tagok sérthetlenségét illetőleg. Az adóssági fogság megszüntetését illető törv. jav. elfogadott.

Berlin, apr. 29. Tegnap a délnémet követekek federalista fractióvá alakultak. A nemzeti szabad lívek holnap határozandóak a felett, vajjon a trónbeszédre válaszfelirat intéztesek-e?

Páris, april 28. A törvényhozó testület 175 szavattal 22 ellenében elfogadta a horeauxi kikötőre vonatkozó törvényjavaslatot.

Páris, apr. 29. A „Moniteur” brasiliai kufföböl eredő táviratát közöl, mely jelenti, hogy a szövetségesek elfoglalják Hamarta körül a legfontosabb állásokat, csupán a vár folytatta még az ellentállást, de ug látszik, nem fogja magát sokáig tartani.

London, apr. 28. A felmentett feniának szabad lábra állították.

Calcuttából, apr. 23-ról kelt kormány-sürgöny jelenti: Mahomed Yafoobokban, Ali fia, visszafoglalta Keleti Ghildji-t és Kandauart.

London, apr. 29. Az alsóházban az ir kérdés feletti vita ujjolag cnapoltott.

Kormány-sürgöny jelenti, hogy O'Farell állítólag a belföldi (fenián) társulat parancsára lőtt Alfred hercegre; több bűnrészesegről gyanus ausztráliai elfogadott.

Lissabon, apr. 30. Paraguai-i forrásból jelenti, hogy azon braziliai pénzöves hajók, melyek a humaitai várnál keresztül mentek, a Nuova Establimento itegei által sakban tartanak. Lopez csapatait észak felé helyezte el, és Curupaitát kiirtiteni szándékoznak. Braziliai tudósítók szerint a Braziliaiak a Royas vonalt elfoglalták és Casias mariai főhadiszállását Passo Pocoba tette át, melyet Lopez elhagyott.

Kiadói üzenet.

F. G. A. Nagy-Kören. A czimszalog nálunk nem határoz, hanem a könyv. Minden rendben van.

Kiadó-tulajdonos és felelős szerkesztő: ZOVÁNYI J. MIHÁLY.

T Ö Z S D E.

Pesti áru- és értéktőzsde aprilis 30-án.			Magyar értékpapírok árakele.			Bécsi börze aprilis 29-én.			Részvények.			Elsőbbségi kötvények.		
Gabna-árak.	Súly- fontokba	Ára mértékint	Adva	Tartva	Adva	Tartva	Adva	Tartva	Adva	Tartva	Adva	Tartva	Adva	Tartva
Buza bászági	83-85	5.90-6.10	Pesti keresked. bank	648.	653.	Államadósság.	Adva	Tartva	Nemzeti bank	692.-	694.-	1862. Erzsébet vasut	81.75	82.25
" tiszai	86-88	6.65-6.75	Budai keresk. és iparb.	195.	197.-	5% osztr. értékt.	53.75	53.85	Hitelintézet	181.50	181.20	1867. államvasut	115.25	115.75
" pesti	83-85	5.90-6.10	Pesti iparbank	229.	231.-	" adómentes	57.50	57.60	Magyar hitelbank	79.-	79.50	Déli vasut	97.75	98.-
" más vidéki	86-88	6.65-6.75	Pesti takarékpénztár	75.-	75.-	" nemzeti kölcsön	62.58	62.97	Északi vasut	88.75	89.-	Cseh nyugati vasut	84.-	84.50
Kétszeres	83-85	5.90-6.10	Budai	1420.	1470.	" metalliques	56.70	56.80	Tiszai vasut	84.-	84.50	Magyar észak vasut	93.25	93.75
Rozs	78-80	4.15-4.25	Pesti benczermalom	407.	412.	1860. ki sorjegy	81.40	81.50	Gal. Károly Lajos vasut	93.25	93.75	Lemberg észak vasut	78.-	78.50
Árpa sertőzésre	68-70	2.70-2.95	Pannonia gőzmalom	1265.	1275.-	Magyar földt. herm. kötvény	72.75	73.25	Erdélyi vasut	81.15	81.35	Erdélyi vasut	81.15	81.35
" etetőre	68-70	2.45-2.65	Lásó budapesti gőzmalom	1889.	1900.-	Budai gyár-telep	71.50	72.50	Ausztr. Dunagőzhajóz. társ.	93.-	94.-	Pesti lánchíd	114.-	114.50
Zab	45-47	1.68-1.73	Concordia gőzmalom	745.	755.-	Budai királymalom	750.	770.-	Frankfurti váltó	96.80	97.40	Londoni váltó	116.-	116.-
Kukoricza bászági	86-88	6.65-6.75	Szegedi kivit. gőzmalom	509.	510.-	L. uipesti szeszfinomító	610.	615.-	Párisi váltó	5.54 1/2	5.55 1/2	Cs. arany	9.28	9.29
" uj	86-88	6.65-6.75	Pestbudai butorkézmű	630.	640.-	Magyar észak vasut	665.-	668.-	Egyleti tallér	1.71	1.72	Ezüst	114.-	114.50
Bab uj	5.-	5.40	Magyar biztosító-társulat	220.	225.-	Pesti közuti vasú. álya	390.	400.-						
Köles	3.20	3.30	Pannonia viszonbirt-társ.	675.	683.-	Kereskedelmi épület	387.	390.-						
Ropozó	5.87 1/2	6	Pesti biztosító-intézet	266.	270.-	Lánchíd	76.	78.-						
	5.75-5.87		Magyar észak vasut	73 1/2	73 3/4	Alagut	90 1/2	91.-						
Záloglevelek.	Adva	Tartva	Pesti közuti vasú. álya	565.-	568.-	Magyar földh. záloglevel	90 1/2	91.-						
Nemz. bank kisors. ezüst	97.10	97.30	Kereskedelmi épület	390.	400.-	Pesti keresk. b. zálogl.	96 1/2	97.-						
" o. é.	92.30	92.75	Lánchíd	387.	390.-									
Magyar földhitelintézet	91.-	91.50	Alagut	76.	78.-									
Ausztriai	100.75	101.2.	Magyar földh. záloglevel	90 1/2	91.-									
			Pesti keresk. b. zálogl.	96 1/2	97.-									

H I R D E T E S É K.

Az első cs. kir. szabad. dunagőzhajózási társaság.

Alulirt igazgatóság tisztelettel jelenti, hogy a helyigözösök

Pest, Császártűrdő és O-Buda között

péntek, folyó évi május hó 1-től kezdve

hétköznapokon reggeli 7 órától esti 7 óráig, vasárnap és ünnepnapokon reggeli 7 órától esti 8 óráig

3 ó r á n k é n t

fognak közlekedni.

Az első cs. k. szab. dunagőzhajózási társaság
forgalmi igazgatósága Magyarországon.

Pest, 1868. évi április hó 27-én.

Pest 1868. Gyorssajtónyomása az Első magyar egyesületi könyvnyomdának (Büchler, Harsányi, Nagy) 3 korona-utca 18. szám alatt.

II. É.
FÜG
Május-ju
Május-ju
Május-za
(V) M
az egyhá
kedés mi
s a dolgo
legyőzvé
katholiku
lelő és i
egyenlith
Berlin fal
megnyitá
porosz p
lőzása, a
ve után
tetik ki.
Bismar
törvényho
rása ellen
danaidák
len — fél
ható.
Enged
a mai a F
merítő ere
sorokat k
Igen
lap, a mag
nak az a
kaczérkod
Bismar
Perglas
szerelem,
partikular
urak meg
hogy nálu
mint odala
A bajó
lehető meg
Berlinben
Már az egy
elégített.
tött isteni
vet ez offi
n o v s z k y
ból teljes d
A sz. H
örökösere
ünnepelety
nem látott.
tett, hogy
lenhohe he
kezdése n
Azonban
dön ő öcsé
hercegének
Ratibor he
az udvarna
Hohenlo
ellen, mint
hogy megb
exminiszter
női szerke
jorszagb
szabadelvi
törvény bar
nek mutató
Ratibor her
alatt, mely
zott.
Ezen r
tájékozotts
jegyzésre
rekvés, hog
tasson ez ü
nem régebb
keztet: Bism
csak a Vikt
Cavourismu
tholicismus
segít, itt va
nahereczeg
Berlinben j
ante portas!
Ezen eg
ne az, a n
egyház kil
vagy kőröve
felel a poros
gásainak, s
mely vallás
pathiakat m
trák ellenes
Különben